kronik Er det ikke sådan, at vi alle, uafhængigt af religiøse tilbøjeligheder, må forholde os til tro? Det spørgsmål stiller filminstruktør Jens Loftager, som er aktuel med filmen "TRO", som i disse dage bliver vist på dokumentarfilmfestivalen CPH:DOX i København

Tro er en del af det at være menneske

KRISTELIGT DAGBLADS KRONIK
20. MARTS 2018

AF JENS LOFTAGER
filminstruktør

TRO ER ET KOMPLICERET EMNE, som dagligt giver overskrifter. En af mine egne guruer, Villy Sørensen, sagde for mange år siden i min film "ORD": "Virkelig tro, tro, der virker, er ikke tro på noget utroligt." En ægte Villy Sørensen replik, hvor ord, paradoks og betydning bliver et, og humor og alvor er uadskillelige. Rigtig interessant blev det dog først, da han fortsatte: "men snarere følelsen af at være i overensstemmelse med noget, der rækker uden for en selv, hvad mennesket er, når det er helt i sin stræben. Troen er en udelt kraft, som ikke uden videre står i menneskets magt." Den lader jeg lige stå et øjeblik.

NOGLE MILLIARDER mennesker tror på en eller anden form for Gud. Alene derfor er det vigtigt at diskutere, hvad tro overhovedet er for en størrelse. Hvad betyder tro for dét at være menneske?

Diskussionen om tro dukker også op i forbindelse med konfirmationen. Går den ud på at lokke unge uskyldige mennesker i fælden? Eller handler den om at nogle forældre kan få lejlighed til at *flashe* deres rigdom ved at bringe og hente deres barn ved kirken i en limousine? Eller handler den faktisk om tro?

Jeg var mig ikke bevidst, at netop konfirmanderne skulle blive et centralt punkt i min film om tro. Jeg vidste bare, at jeg skulle lave den, for da jeg færdiggjorde "ORD" (1994), viste det sig, at der i denne film lå to andre temaer og ventede på en filmisk behandling: krigen og troen. Så jeg besluttede at lave trilogien: ORD – KRIG – TRO. Ord og tro hænger sammen. Også på den ubehagelige måde. I 1989 udstedte den iranske ayatollah Khomeini en fatwa over den britiske forfatter Salman Rushdie, fordi han havde skrevet "De sataniske vers", som ikke lige passede ind i præsteskabets verdensbillede. Og siden da har den fanatiske tro, især i den islamistiske udgave, overtaget dagsordenen i en grad, som man nok ikke troede muligt dengang i årene efter Jerntæppets fald, hvor alle mente, at det eneste, man nu skulle tilbede, var kapitalismen.

> **Jeg bilder mig ind,** at det kun er i dobbeltheden, i modsætningen, i fordoblingen, at en diskussion om tro kan give mening.

Men jeg ville tilbage til Villy Sørensens paradoksale, poetiske og underfundige tro. For er det ikke sådan, at vi alle sammen, helt uafhængigt af religiøse tilbøjeligheder, må forholde os til tro? At det er en del af det at være menneske?

SOM DET JO OFTE er her i tilværelsen, var det tilfældigheder, der afgjorde filmens præcise retning. To af mine gode venner skulle giftes, og de blev viet af en af brudgommens nære venner, som på samme tid var umådelig grov (over for sin gamle ven) og uendelig kærlig (over for bruden, som nu skulle udholde den gamle ven), og menigheden skreg af grin.

Da jeg mødte præsten, Karsten Møller Hansen, Tårnby, nogle måneder senere, fortalte han mig, at for ham var den mest meningsfulde del af det at være præst konfirmandundervisningen – og at et af de vigtigste elementer i hans undervisning var musik. Netop da var jeg i min research meget optaget af Nick Caves musik og tekster, og da Karsten Møller fortalte, at han altid spillede Nick Caves "Into my arms" for sine konfirmander, vidste jeg instinktivt, at hans undervisning skulle være en del af filmen.

Men. Jeg ville ikke lave en film om protestantisme. Jeg ville i det hele taget ikke lave en film om religiøse institutioner, for institutioner blandet med tro bliver ofte til et magtinstrument i en eller anden hænder. Så jeg måtte finde en modpol. Ikke i betydningen god/dårlig eller sand/falsk, men noget, der sammen med Karsten Møllers undervisning kunne skabe en dialektisk bevægelse i filmens diskussion af tro.

SÅ LÆSTE JEG Haruki Murakamis bog "Underground", en interviewbog, han besluttede sig for at lave, efter at den religiøse sekt *Aum* udførte et angreb med sarin-gas i Tokyos undergrundsbane den 20. marts 1995. 13 døde og flere tusinde blev såret. Murakami talte med ofre og pårørende – samt sektmedlemmer. Det er blevet til en magisk og meget usædvanlig bog, som blev afgørende for mine planer. For hvad nu, hvis jeg kunne finde frem til nogle af eksmedlemmerne (eks, fordi sekten naturligvis blev forbudt) tyve år efter angrebet?

Hvilken historie om tro kunne de fortælle? Det lykkedes mig at komme i kontakt med den buddhistiske gruppe *Hikari no Wa*, i hvilken der befinder sig tre tidligere medlemmer af *Aum*. Deres historier udgør nu den anden side af min film om tro. Det sjove er, at der ikke er så meget, der adskiller de to tilsyneladende helt usammenlignelige tros-verdener. For troen er altid noget, der har med personlig identitet og integritet – eller mangel på samme – at gøre. Den danske præst underviser ud fra et Kierkegaard-synspunkt om individets frihed til selv at finde troen. Han kræver af de unge, at de skal springe ud i livet, selvom det betyder, at de vil falde. "Det er godt at falde," som han siger. De japanske medvirkende beretter om en total mangel på tro på sig selv og egen identitet, da de som helt unge blev draget mod guruen Asahara. De kom alle fra familier, som ikke kunne rumme og forholde sig til deres barns religiøse behov – som vel bare var en udforskning af, hvad det vil sige at være menneske.

VI LEVER I EN TID, hvor vi er bange for paradokset og flertydigheden. Derfor vil vi gerne måle og veje, for så føler vi os på sikker grund. Men det kommer vi bare aldrig alligevel. Da jeg skulle rejse til Japan for at lave de sidste optagelser til filmen, bad jeg fotografen, Lars Reinholdt, om at læse og blive inspireret af et par sider fra den italienske astrofysiker Carlo Rovellis lille bog "Syv små forelæsninger om fysik". Her står blandt andet:

"Det er, som om Gud ikke havde tegnet virkeligheden med en kraftigt optrukket streg, men havde nøjedes med et løst omrids. I kvantemekanikken har ingen genstand en bestemt position, undtagen når den braser ind i noget andet."

Det er et voldsomt udsagn, som har, undskyld mig, næsten religiøse overtoner. Men faktisk har det i mange år været almen viden, at der er mærkelige overensstemmelser mellem moderne fysik og ældgammel asiatisk buddhisme. Det er en af årsagerne til den østlige dimension i filmen som balancepunkt til min vestlige præst og konfirmander. Jeg bilder mig ind, at det kun er i dobbeltheden, i modsætningen, i fordoblingen, at en diskussion om tro kan give mening.

I BEGYNDELSEN AF MIN FILM "TRO" siger Fumihiro Joyu, en af de første disciple i *Aum*, at religionen ligger i læreren, ikke i teksten, hvad enten vi taler kristendom eller buddhisme. Nogle gange, som i hans eget tilfælde, vælger man den forkerte lærer, og så kan man betale for det resten af livet. Van Morrison skriver:

No guru, no method, no teacher
Just you and I and Nature
And the Father, and the Son, and the Holy Ghost
In the garden

Som al god kunst uransageligt og modsætningsfyldt. *No guru, no method, no teacher* harmonerer umiddelbart dårligt med at bevæge sig ind i Paradisets Have i selskab med Helligånden. Men gør det nu også det? I Vence ligger Rosary-kapellet, Henri Matisses næsten ufattelige sidste mesterværk. Et kapel – tænkt, designet og udført af en ateist. Matisse udtalte i forbindelse med arbejdet: "Om jeg tror på Gud? Ja, når jeg arbejder. Når jeg er underdanig og beskeden, føler jeg mig stærkt hjulpet af nogen, der får mig til at gøre ting, som rækker ud over min formåen." Det er som at høre Villy Sørensen. Til vennen Picasso sagde Matisse: "Ja, jeg beder – og du også, du ved det godt. Når alt går dårligt, bøjer vi os i bøn for at genopdage atmosfæren fra vores konfirmation." ■